

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.6.16>

KRYZYS ZAUFANIA W POLITYCE: UZASADNIENIE WARTOŚCI I PERSPEKTYW WSPÓLPRACY SPOŁECZNO-POLITYCZNEJ

Olha Tikhonova

aspirantka Katedry Nauk Politycznych

Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia M.P. Drahomanowa (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-1063-2207

e-mail: olha.tikhonova@gmail.com

Adnotacja. W artykule przedstawiono aktualne funkcje stowarzyszeń społeczno-politycznych na Ukrainie. Różne manifesty zaangażowania obywatelskiego. Wskazano główne kierunki rozkwitu administracji demokratycznej. Główne dokumenty międzynarodowe zostały przedstawione na poparcie społeczeństwa obywatelskiego. Podkreślano znaczenie stowarzyszeń społeczno-politycznych dla kształtowania polityki publicznej i rozwoju demokratycznych rządów. Stowarzyszenia społeczne szybko i skutecznie rozwiązują kontrowersyjne sytuacje. Jest to wskazane pod warunkiem aktywnego obywatelstwa. Ujawniono uzasadnioną przez autora definicję obywatelstwa. Przeanalizowano główne aspekty polityki publicznej na rzecz społeczeństwa obywatelskiego. Omówiono mechanizmy osiągnięcia obywatelstwa, a także ich podstawę prawną. Udowodniono wystarczalność gruntu dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na Ukrainie. Przedstawiono sposoby tworzenia społeczeństwa obywatelskiego. Określono główne kierunki współpracy władzy i społeczeństwa, a także niezbędne warunki do tego. Udowodniono, że zmiany demokratyczne wymagają połączonych wysiłków wszystkich rodzajów stowarzyszeń społecznych we współpracy z organami władzy publicznej.

Słowa kluczowe: stowarzyszenia społeczno-polityczne, obywatelstwo, społeczeństwo obywatelskie, współdziałanie władzy i wspólnoty, polityka publiczna, administracja demokratyczna.

CRISIS OF TRUST IN POLITICS: JUSTIFICATION OF THE VALUE AND PROSPECTS OF CIVIL AND POLITICAL COOPERATION

Olha Tikhonova

Postgraduate Student at the Department of Political Science

National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-1063-2207

e-mail: olha.tikhonova@gmail.com

Abstract. The article presents the current functions of socio-political associations in Ukraine. Various manifestos of civic involvement. The main directions of the flourishing of the democratic administration are indicated. Major international documents in support of civil society were presented. The importance of socio-political associations for the formation of state policy and the development of democratic governments was emphasized. Public associations resolve disputes quickly and efficiently. This is appropriate under the condition of active citizenship. The author substantiates the definition of citizenship. The main aspects of state policy in support of civil society are analyzed. Mechanisms for achieving citizenship, as well as the legal basis for them are considered. There is a sufficient basis for the development of civil society in Ukraine. Ways to create a civil society were presented. The main directions of cooperation between the government and society have been identified, as well as the necessary conditions for this. It has been proven that democratic change requires the joint efforts of all types of public associations in cooperation with public authorities.

Key words: public and political associations, citizenship, civil society, interaction of government and community, state policy, democratic governance.

КРИЗА ДОВІРИ У ПОЛІТИЦІ: ОБҐРУНТУВАННЯ ЦІННОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Ольга Тіхонова

аспірантка кафедри політичних наук

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-1063-2207

e-mail: olha.tikhonova@gmail.com

Анотація. У статті представлено поточні функції суспільно-політичних об'єднань в Україні, різні маніфести громадянського залучення. Вказано основні напрямки розквіту демократичної адміністрації. Представлені основні міжнародні документи на підтримку громадянського суспільства. Підкреслюється значення суспільно-політичних об'єднань для формування державної політики та розвитку демократичних урядів. Громадські об'єднання

вирішують спірні ситуації швидко та ефективно. Це доцільно за умови активного громадянства. Подано обґрунтування автором визначення громадянства. Проаналізовано основні аспекти державної політики на підтримку громадянського суспільства. Розглянуті механізми досягнення громадянства, а також правова база для них. Доводиться достатність підґрунтя для розвитку громадянського суспільства в Україні. Були представлені шляхи створення громадянського суспільства. Визначено основні напрямки співпраці влади та суспільства, а також необхідні умови для цього. Було доведено, що демократичні зміни вимагають об'єднаних зусиль усіх типів суспільних об'єднань у співпраці з органами державної влади.

Ключові слова: громадсько-політичні об'єднання, громадянськість, громадянське суспільство, взаємодія влади і громади, державна політика, демократичне врядування.

Постановка проблеми. Держава – це не лише апарат управління державними справами, не лише система інститутів та офіційних установ, які перебувають під певним підпорядкуванням, а й аналог громадянського суспільства. Характер взаємодії держави та громадянського суспільства багато в чому визначає стан суспільства, впливає на принципи авторитету та легітимності державної влади. Джерелом, суб'єктом конституційності має бути не держава як бюрократична система, а її аналог – народ, громадянське суспільство. Передумовами суб'єктивності громадян є не тільки ринкова економіка (різноманітність власності, вільна конкуренція тощо), а й вільна особистість із розвиненим почуттям упевненості в собі та структурою суспільства, велика кількість незалежних соціальних і політичних асоціацій, незалежна громадська думка. Громадянське суспільство легітимізує владу держави. Таким чином, в умовах демократичного уряду уряд зацікавлений працювати з громадою, створюючи політичне громадянство демократичного управління.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Діяльності громадських організацій та політичних партій приділяють значну увагу у зв'язку з розвитком демократичного врядування. Свої дослідження проводять аналітичні центри, зокрема, Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Центр політико-правих реформ та Український незалежний центр політичних досліджень, Національний інститут стратегічних досліджень тощо. Різні аспекти діяльності громадських об'єднань представлені у дослідженнях Г. Алмонда, Е. Арато, Ю. Габермаса, Р. Дарендорфа, М. Кеннеді, Дж. Кіна, Р. Патнема тощо. В Україні громадсько-політичні об'єднання під різними кутами зору досліджують представники різних наук, зокрема Р. Балабан, В. Бебик, В. Головенько, А. Колодій, О. Корнієвський, І. Кресіна, Б. Кухта, М. Лациба, М. Обушний, С. Рябов, С. Тимченко, В. Якушик та інші вчені. Проте проблеми взаємовідносин органів державної влади з громадсько-політичними об'єднаннями у процесі формування державної політики демократичного суспільства і сьогодні залишаються актуальними та визначають мету роботи.

Метою дослідження є визначення потреби та форм взаємозв'язку громадсько-політичних об'єднань з органами державної влади, їхнього стану та перспектив розвитку в Україні у процесі демократичного врядування.

Виклад основного матеріалу. Довіра у громадсько-державних відносинах, як і в будь-яких інших, насамперед пов'язана з чесністю та відповідальністю обох сторін одна перед одною. Тут немає місця неправді, зраді та іншим негативним, деструктивним явищам, що можуть порушити гармонію та викликати дисбаланс і сумнів. Якщо довіра присутня – це неймовірний скарб і велике благо для всіх, її відсутність – це втрата багатьох можливостей і перспектив. Довіра – це насамперед упевненість у завтрашньому дні, почуття опори та надійності.

Однією з нагальних проблем розвитку національного суспільства є формування узагальненої довіри, завдяки якій створюється сильний зв'язок між особистістю та спільнотою, зростає почуття єдності, захищеності, відкриваються широкі можливості для вигідного співробітництва обох сторін. Тим паче довіра є очевидною в умовах бурхливого розвитку сучасного світу, де спостерігається посилення соціальна фрагментація, руйнування традиційних соціальних норм, загострення етнічних та релігійних процесів, втрата прийнятих ідентичностей.

Довіра насамперед асоціюється із взаємними очікуваннями, зобов'язаннями, залежностями, відповідальністю, ризиком, співвідноситься з відчуттям захищеності та надійності, продуктивною взаємодією попри невизначеність та ризик. Соціокультурна реальність сьогодні характеризується невизначеністю та нестабільністю, повною непередбачуваних викликів та ризиків (Декарт).

Англійський дослідник П. Штомпка, зокрема, розглядає останній як «можливість неприємностей, пов'язаних з нашими власними діями та зумовлених нашими власними зобов'язаннями» (Штомпка, 2001: 6–16). На його переконання, довіра знищує такі неприємні наслідки ризику, як: невинуваті очікувань, поява негативного психологічного осаду від нездійснення бажаного, що зрештою призводить до руйнування стосунків.

Як справедливо вважають антропологі й соціологі, основоположна, базова довіра до світу, сформована в дитинстві, є необхідною передумовою суспільного порядку. Насамперед вона означає передбачуваність рутинної щоденної діяльності, засновану на усвідомленні й виконанні соціальних правил і ролей. Її важливість особливо очевидна в умовах географічної мобільності, культурного, етнічного та релігійного плюралізму, різноманіття поглядів і стилів життя.

Без довіри, що базується на спільних інтересах та цінностях, фактично неможливо творити ефективне спілкування та співпрацю між суспільством і владою, суб'єктами влади, різними групами населення. Толерантність постає наслідком довіри. Формування інституційної довіри відбувається через дії суб'єктів

політики, функціональну спроможність інститутів політичної влади, ступінь політизації суспільства. Тобто тут очевидним є двосторонній процес. Політизація визначає і виконання публічно взятих зобов'язань, і «роздавання обіцянок», які, за Декартом, є найнебезпечнішими крайнощами у житті людини, що «певною мірою обмежують свободу, <...> перетворюючи особу на засіб» (Два роки ОТГ: недовіру змінив оптимізм). Одним із аспектів вияву довіри як комунікативного акту в політичній сфері є формування «деліберативної політики» (deliberate – обговорювати, дискутувати), тобто вільного спілкування і висловлення власної позиції щодо різних питань.

Довіра може набувати крайньої форми – недовіри, яка виливається у політичний контроль. Довіра – це передумова створення відносин, котрі, вимагаючи звітності й віддачі, створюють комунікацію в новій якості. Проблема контролю в політиці – це питання здатності всієї системи адекватно реагувати на запити громадян. Проблема політичного інспектування тісно пов'язана із «синдромом недовіри», «політичним скептицизмом», які спонукають особу до активності та здійснення вибору. «Синдром недовіри» хоч і вносить дезорганізаційний ефект, але саме завдяки йому особа навчається розпізнавати «по-іншому» (Шандор, 2011: 12). Сумні наслідки недовіри очевидні: атомізація суспільства, ізоляція особистості, упереджене ставлення до висловлення протилежної думки..

Наслідками недовіри у політичній сфері є апатія, віддалення від структур влади, ігнорування та знецінення політичних інститутів, а отже, втрата можливостей впливати на рішення, які приймає держава, що, звичайно, вкрай негативно для обох сторін. Для означення ситуації недовіри М. Доган використовує термін «ерозія довіри» (щось середнє між ситуаціями «втрати ілюзій», «розчарування», з одного боку, та «кризи», «делегітимації», «патології», з іншого). Характерними рисами недовіри він визначає такі: 1) часова стійкість; 2) структурний характер; 3) раціональне підґрунтя, оскільки для більшості опитаних базується на прагматичній основі (Смаляна Т. GR – співпраця чи лобізм?).

Про причини та наслідки недовіри суспільства до влади постійно згадують національні ЗМІ, які пунктуально прослідковують суспільну налаштованість і б'ють на сполох щодо критичних ситуацій. Так, журналістка «Радіо Свободи» І. Біла повідомляє, що такі актуальні часописи, як «Голос України», «Діло», «Нова», періодично на своїх шпальтах публікують соціологічні дослідження про зниження рівня довіри до політиків з боку суспільства. Однією з найголовніших причин громадська активістка називає збільшення витрат на обслуговування президентських та депутатських потреб, збільшення фінансової допомоги на забезпечення проведення поїздок, проведення конференцій, комфортного проживання, закупівлю елітного транспорту, зокрема особистих вертольотів та літаків. Водночас журналістка справедливо обурюється, що елементарні соціальні потреби населення владний істеблшмент просто ігнорує: «Країна, яка є лідером із розповсюдження СНІДу і туберкульозу, країна, де через брак коштів закриваються соціальні центри для реабілітації дітей-інвалідів, де в лікарнях вже бинти, як на війні, перуть, – витрачає на купівлю літака шістьсот п'ятдесят мільйонів гривень. На ці гроші можна було б укомплектувати каретами швидкої допомоги усі лікарні України, а також забезпечити транспортом усіх інвалідів. Однак забезпечили лише трьох» (Біла, 2019).

На переконання Ю. Габермаса, саме громадськість в умовах довіри за допомогою публічного обговорення контролює й легітимує систему влади, здатна розв'язувати конфліктні ситуації. Саме позитивного вирішення цієї проблеми бракує у справі щодо подолання постійного коливання курсу гривні. Як зазначає І. Шуило, один із найбільш професійних фахівців у сфері курсоутворення, «сам НБУ своїми діями породив і провокує на агресивне зростання «чорний» ринок» (Білоусова), самі вітчизняні банкіри провокують девальвацію гривні, фінансову нестабільність, а як наслідок – руйнування економіки та зниження рівня добробуту населення. Однією з причин такої ситуації, за словами І. Шуило, є неправдива, недостовірна чи часткова інформація НБУ, яку він надає громадянам країни. Для публічної звітності подаються надходження з МВФ, частина витрат, решта інформації є недоступною та закритою для масового розголошення. Отже, доцільно на цьому етапі встановити громадський контроль за всіма надходженнями, а головне – витратами з НБУ.

Цьому відповідає ідея творення громадянського суспільства діяльними індивідами (Габермас, 2000: 319). Тож сьогодні ми розуміємо свідомого громадянина, для якого важливою насамперед є чітка громадянська позиція – відстоювання власних інтересів, правильне узгодження власних і суспільних інтересів, що особисті інтереси індивіда виводить на інший щабель і потребує від нього громадянськості, тобто активної свідомої діяльності громадян в інтересах всього суспільства, необхідні знання та вміння використовувати адекватні інструменти взаємодії влади і громади та відповідальність за спільно ухвалені рішення. Механізмом реалізації громадянськості виступає громадська участь населення у державному житті, через яку проявляється його здатність до самоорганізації і суспільного самоврядування. Існування громадянського суспільства стає можливим за наявності вільних рівноправних особистостей, які можуть сформуватися лише в умовах довіри.

Суспільство, що діє на засадах довіри, породжує компетентну і ефективну владу, а також контролює її. Головними інститутами організації впливу суспільства на владу є неурядові організації – проміжна ланка між державою і громадянином. Громадські організації покликані відстоювати інтереси людини, підтримувати ті чи інші важливі позиції соціальних груп. Свобода різних товариств і повага до їхніх прав забезпечує державному організму гармонійне об'єднання інтересів різних прошарків суспільства.

Структурно-громадянське суспільство в Україні можна представити такими соціальними інститутами:

- громадські організації та об'єднання громадян;

- політичні партії, що не прийшли до влади;
- благодійні організації;
- громадські ЗМІ;
- самоврядні територіальні громади;
- трудові та навчальні колективи;
- професійні та творчі спілки;
- релігійні об'єднання.

Очевидною є користь від існування та повноцінного функціонування таких соціальних інститутів і для державного апарату, і для самих громадян. В умовах плюралізму та ефективної комунікації не залишається місця для обману, неправди. Стосунки, що ґрунтуються на взаємовигідній співпраці, є довготривалими, продуктивними, і, що важливо, обидві сторони зацікавлені у подальшому їх зростанні. Тож вони намагаються зміцнити слабкі сторони та укріпити вже давно узвичаєні й традиційні форми колаборації. У таких двосторонніх взаємовигідних відносинах обов'язки сприймаються як механізми покращення становища і радо забезпечуються.

Сприяння саморозвитку громадянського суспільства з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування передбачає:

- 1) забезпечення системних, передусім правових та фінансових, умов діяльності організацій та структур громадського сектору;
- 2) реалізацію політики громадської консолідації для вирішення соціально значущих проблем добробуту населення;
- 3) визначення та втілення принципів, на яких будується взаємодія органів державної влади із структурами громадян, створення відповідних інститутів їхньої взаємодії;
- 4) покращення актуальних і створення нових форм соціального партнерства та форм співробітництва між державотворчим апаратом та громадськістю;
- 5) реалізація продуктивних засобів заохочення діяльності недержавних організацій у їхньому прагненні реалізації суспільно важливих ініціатив (Два роки ОТГ: недовіру змінив оптимізм).

У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році» серед головних пріоритетів розвитку зазначено налагодження повноцінного діалогу між владою та громадськими організаціями (Звернення Президента України до Верховної Ради України). Створення та забезпечення ефективного функціонування та комунікації системи взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства – одне з головних завдань процесу демократизації політики й державного механізму управління. Співпраця державних органів із неурядовими організаціями є головними складовими демократичної політичної культури. Існування налагоджених, ефективно діючих способів взаємодії між органами державної влади та «третім сектором» є запорукою якісної державної політики, спрямованої на потреби населення, відповідності стратегічним національним інтересам.

Таким чином, співпраця набуває особливої актуальності, оскільки є основою, на якій формуються демократичні засади політичного й управлінського процесів.

Колаборація державної влади з неурядовими організаціями аналізується як взаємодія держави і громадянського суспільства, демократизації державного управління. Однією з головних ознак готовності державного механізму до суттєвих змін у напрямку створення атмосфери довіри є активне сприяння з боку державної влади об'єднанню зусиль неурядових організацій з метою здійснення незалежного, об'єктивного, компетентного громадського контролю за роботою різних етапів державотворчого процесу. Тут яскраво бачимо тенденцію до прозорості влади, зменшення тіньових секторів.

Взаємодія органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства може набувати різних форм залежно від цілей і характеру виконуваної роботи, обсягу повноважень суб'єктів, масштабу взаємодії. До таких форм співпраці, зокрема, можна віднести наступні:

- активна участь громадян у розробці проектів з питань суспільно-економічного розвитку держави, інтересів широких верств населення, прав і свобод людини та громадянина;
- здійснення громадського контролю за роботою органів виконавчої влади щодо розв'язання нагальних та вкрай важливих для місцевого населення проблем;
- надання інститутами громадянського суспільства соціальних послуг населенню;
- утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у реалізації державної політики;
- співпрацю в процесі підготовки та перепідготовки кадрів, спільного навчання навичкам ефективної взаємодії, ознайомлення широких верств населення з формами їх участі у формуванні та реалізації державної політики;
- проведення моніторингу й аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного реагування на пропозиції громадськості; виконання спільних проектів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування.

Отже, як бачимо, у перспективі такої співпраці чекають нові робочі місця, підвищення рівня політичної свідомості населення, що, своєю чергою, підвищить і зміцнить геополітичну роль України.

Одним із позитивних прикладів тісної співпраці влади та суспільства можна назвати розширення повноважень на місцях за рахунок створення ОТГ. У Кіровоградській області вже відчутні позитивні наслідки за

багатьма показниками. Зокрема, як зазначає І. Завірюха, голова Соколівської ОТГ, «села почали оживати» (Два роки ОТГ: недовіру змінив оптимізм). Радісно розповідає голова про майбутні плани: «Із інфраструктурних проєктів плануємо ремонт двох доріг, – зазначає вона. – Одна – в'їзна в Карлівку вартістю більше мільйона гривень. Друга – капітальний ремонт покриття центральної вулиці у Вишняківці. Також плануємо зробити вуличне освітлення в Іванівці. Село буде повністю освітлюватися енергозберігаючими ліхтарями. А ще розпочинаємо будувати ФАП, маємо проєкт, пройшли експертизу й подали документи на тендер. Із цих проєктів половина реалізується за наш кошт, половина – за гроші субвенції на інфраструктуру. Практично у кожному з'явилися дитячі майданчики, там відремонтували дороги. Відкриваються гуртки для дітей... Переконана, що люди вже бачать позитив» (Лациба, 2013).

Реформування суспільства за рахунок ОТГ вже знайшло позитивні відгуки. Однією з умов покращення співпраці є створення місцевої газети як посередника для конструктивного діалогу між місцевою владою та актуальними потребами громадян (Матвієнко, 2015: 376).

Для ширшої аргументації пріоритетів і видимих перспектив громадсько-політичного співробітництва можна зазирнути у позитивний досвід такої співпраці у сусідніх країнах. Очевидно, що результати говорять самі за себе і безсумнівними є переваги такої кооперації для обох зацікавлених сторін. Зокрема, відомий дослідник Р. Патнем, оцінюючи діяльність хороших гуртків та футбольних клубів в Італії, довів, що активна участь населення в роботі громадських об'єднань є основним чинником ефективності роботи урядових інституцій та росту економічного добробуту. Ефективному державному врядуванню обов'язково передуює встановлення довіри між членами спільноти (Патнем, 1996: 287).

Наявність і функціонування активних громадських організацій є одним із показників демократизації суспільства та становлення громадянського соціуму. В Угорщині, зокрема, в 1989 р. на обліку перебувало 8 тис. громадських об'єднань, а в 1996 р. – уже 42 тис. На 1996 р. в Польщі функціонувало 40 тис. громадських організацій, а в Україні – всього 5 тис. І це не береться до уваги, що кількість населення в Україні вища за порівнювані країни. У 1998 р. в Німеччині нараховувалося близько 1 млн. громадських організацій. Статистика підказує, що на 1 січня 2015 р. в Україні зареєстровано Міністром 44 696 громадських організацій, а у США – біля 2 млн. (Габермас, 2000: 319). Хоча за даними Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД) за 2013 р. в Україні офіційно нараховується понад 90 тис. громадських об'єднань. Інше офіційне джерело повідомляє, що на 1 січня 2015 р. зареєстровано як суб'єкти ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання 75 828 осередків громадських об'єднань (Державна реєстраційна служба України).

Як бачимо, цифри промовисті і, на жаль, далекі від зразків у відповідних країнах з більш розвинутою демократією, більш консолідованим громадянським суспільством, яке може відстояти свої права і захистити свої інтереси. Ще більше прогалин знайдемо в якісному функціонуванні заявлених громадських об'єднань.

Однак варто враховувати й той факт, що інколи така співпраця насправді може бути прихованим мотивом з метою отримання певної вигоди чи підняття у рейтингу. Про можливі наслідки фальшивої співпраці політиків та громадян, уміння розрізняти щирі допомогу та бажання пропіаритися та ще інші актуальні питання з цієї теми слушно наголошує кореспондентка Т. Смаляна, журналістка «Юридичної газети online» (GR – співпраця чи лобізм?).

Важливим показником взаємодії політичного керівництва та громадян, а отже, й розвитку громадянського суспільства, є розуміння особистої відповідальності кожного громадянина за стан суспільного життя та втілення реформ в Україні. Згідно з соціологічними опитуваннями, наразі більшість населення України усвідомлює, що змінити країну перш за все можуть вони, задля цього потрібно насамперед бути правосвідомими та законослухняними громадянами. Дослідження соціологів «Стан корупції в Україні» влітку 2015 р. офіційно повідомляє, що частина населення, відповідальна за подолання корупції зросла з 15,7% у 2007 р. до 24% у 2015 р. (Дослідження «Стан корупції в Україні»). Під впливом активної діяльності інститутів громадянського суспільства натепер чітко артикульовані вимоги громадян щодо модернізації та перезавантаження влади на всіх рівнях через проведення антикорупційної реформи – 56% та децентралізації – 20%, забезпечення енергонезалежності та проведення реформи у сфері енергетики – 16%, реформи системи охорони здоров'я – 28%, дотримання законності через проведення судової реформи – 29% та реформування правоохоронної системи і реформи системи національної безпеки та оборони – 15% щодо обох реформ та реформування державного управління – 11% (Опитування «Центр досліджень IRI: суспільно-політичні настрої українців»).

Позитивні зрушення, що сталися після Революції Гідності, поступово знаходять плоди у прийнятті конструктивних способів адекватної взаємодії політичного істеблішменту та громадян. Динаміка руху вгору політичної та правової свідомості громадян подає обнадійливі сподівання на якісні та кількісні перетворення у державотворчому процесі. Згуртування усіх сил для досягнення вищих стандартів життя населення – одна з головних передумов для формування діалогу та довіри між державотворчим механізмом та громадянами. Збільшення повноважень на місцевому рівні дає змогу залучити кращі інтелектуальні та професійні сили задля подолання актуальних викликів та раніше виявлених проблем.

Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Київський міжнародний інститут соціології 8–20 жовтня 2015 р. проводили загальнонаціональний моніторинг. З'ясувалося, що половина опитаних за останні два роки частіше захищали свої права, свободи та гідність. Збільшилось також бажання створювати громадські організації та рухи. Варто наголосити, що 57% респондентів готові свій час безкоштовно

приділяти для громадських справ; 60% відзначають готовність громадян України до фінансової благодійності; у 41% наявна активна концентрація на громадській діяльності для взаємної суспільної користі; у 43% – готовність громадян до активної участі в політиці; у 44% – інтерес громадян до участі в контролі за діяльністю влади; 39% – збільшення частки осіб, які активно беруть участь у місцевих справах самоврядування; 56% – готовність громадян до участі у масових акціях протесту чи підтримки (Дослідження «Стан корупції в Україні»). Збільшення громадської активності позитивно вплинуло на рівень поінформованості населення щодо громадських організацій, з-поміж яких населення виділяє благодійність (49%) та волонтерську діяльність (48%).

На розвиток волонтерського руху зокрема і більшої згуртованості суспільства загалом вплинула неоголошена гібридна російсько-українська війна, яка триває з 2014 р. Велика кількість освічених людей, відмінні правозахисники, держслужбовці, митці, військовозовоб'язані – ті верстви населення, які сьогодні формують ядро волонтерського руху для фінансової та військової підтримки учасників бойових дій. Налаштування особистих контактів, урегулювання актуальних фінансових, продовольчих, технічних питань на місцевому та державному рівнях – ті питання, які вкрай важливі для збереження цілості та суверенітету України (Sztormka, 1999: 226). Таким чином, роль ініціативних осіб активно зростає. Міжнародні фінансові допомоги сприяють розвитку якісних ініціатив в рамках допомоги країні, що страждає від військової агресії. Безумовно, що такі дії сприяють формуванню громадянського суспільства та встановлення міцних зв'язків між політичним верхом та громадами.

Саме волонтерський рух відкрив такі цінності, як: відповідальність, почуття обов'язку, совість, патріотизм, пріоритет цінностей суспільства перед цінностями індивіда, прагнення до свободи та демократії, українська ідентичність, альтруїзм, емпатія, доброта, гуманність, гідність, оптимізм, ініціативність, безкорисність, романтизм, прагматизм (Жужа, 2015: 212). Основною спонукою до діяльності насамперед була не матеріальна вигода, а моральний обов'язок, почуття відповідальності, що породжувало повагу і довіру до його учасників. Тож люди обстоювали інтереси мотивованих людей, обговорювали власні ініціативи, допомагали в реалізації.

Як позитивний наслідок міжнародні агенції, оцінюючи сучасний стан суспільної активності та громадської самоорганізації в Україні, констатують збільшення динаміки розвитку демократичних змін за останні роки незалежності. За оцінками міжнародної неурядової організації Freedom House, Україна змогла покращити рейтинг розвитку демократії. У щорічному аналізі демократичних процесів у Центральній і Східній Європі та Євразійському регіоні Nations in Transit 2018, який проводить Freedom House, Україна посіла 17-те місце із 29 країн (Freedom House). Рейтинг ґрунтується на семи показниках: процес виборів, розвиток громадянського суспільства, свобода ЗМІ, рівень демократії центрального уряду, рівень демократії місцевого правління, незалежність і робота системи правосуддя, корупція.

Висновок. Отже, очевидними є шляхи встановлення та перспективи розвитку динамічної та активної, заснованої на довірі взаємодії політично-громадянських інститутів, сутнісний і покроковий діалог з важливих і актуальних питань для політичного істеблїшменту та громадських організацій. Яскравим прикладом є інші держави, де рівень довіри до представників влади в рази вищий, порівняно з Україною. Отож зникають такі неприємні наслідки, як упередженість, забюрократизованість, пересторога, недовіра, корупція та відступництво. Країна, де діють неупереджені та некорумповані політичні установи, перш за все, поліція і суди, сприяють всебічному і гармонійному розвитку довіри на всіх рівнях. Завдяки їхній діяльності суспільство та індивіди, що перебувають у стані генералізованої довіри, володіють додатковими перевагами, оскільки орієнтуються на співпрацю з усіма вигодами від неї для соціального середовища. Тому вкорінення і поширення такої довіри серед українців – пріоритет і для окремих громадян, і для суспільства та державних інститутів. Лише їхніми спільними зусиллями можна подолати наявну негативну динаміку і реально наблизитися до Європи.

Список використаних джерел:

1. Біла І. Українці не довіряють владі; чого бракує політикам із агітаційних плакатів. 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1824581.html> (дата звернення: 20.10.2021).
2. Білоусова Н. Хто штовхає гривню на дно? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/hto-shtovhaie-grivnyu-na-dno> (дата звернення: 20.10.2021).
3. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / пер. з нім. А. Онишко. Львів: «Літопис», 2000. 319 с.
4. Два роки ОТГ: недовіру змінив оптимізм. URL: <http://kradmin.gov.ua/start.php?q=News1/Ua/2017/22091701.html> (дата звернення: 20.10.2021).
5. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках. *Сочинения в 2 т.* Т. 1. Москва: Мысль, 1989, 654 с.
6. Державна реєстраційна служба України. URL: <http://www.drsvu.gov.ua/show/12734> (дата звернення: 20.10.2021).
7. Дороговкази та план саморозвитку українського громадянського суспільства. План саморозвитку українського громадянського суспільства розглянуті та ухвалені на IV Всесвітньому Форумі українців 18–21 серпня 2006 р., Київ. URL: <http://www.philanthropy.org.ua/filestorage/File/Dorogov.pdf> (дата звернення: 20.10.2021).
8. Дослідження «Стан корупції в Україні». URL: [http://kiis.com.ua/materials/pr/20161602_corruption/Corruption in Ukraine 2015 UKR.pdf](http://kiis.com.ua/materials/pr/20161602_corruption/Corruption%20in%20Ukraine%202015%20UKR.pdf) (дата звернення: 20.10.2021).
9. Жужа Л. Моральні аспекти волонтерського руху на підтримку АТО. *European political and law discourse*, Частина.

- 2015, 210–215 с.
10. Звернення Президента України до Верховної Ради України у зв'язку з Посланням Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році». *Урядовий кур'єр*. 2006.
 11. Лациба М.В., Шимчук А.О. Як розуміти новий закон «Про громадські об'єднання». Київ : Укр. незалежн. центр політ. дослідж., 2013. URL: <http://www.ucipr.kiev.ua> (дата звернення: 20.10.2021).
 12. Матвієнко А.С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015, 376 с.
 13. Опитування «Центр досліджень IRI: суспільно-політичні настрої українців» (19–30 листопада, 2015) / Соціологічна група «Рейтинг». URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/centr_issledovaniy_iri_obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_ukraincev.html (дата звернення: 20.10.2021).
 14. Патнэм Р. Чтобы демократия сработала. Гражданские традиции в современной Италии. Milan: Ad Marginem, 1996, 287 с.
 15. Смаляна Т. GR – співпраця чи лобізм? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/gr--spivpracya-chi-lobizm.html> (дата звернення: 20.10.2021).
 16. Шандор Ф. Легітимація влади: і довіра і толерантність як чинники соціального буття. *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*. 2011. № 4. С. 225–230.
 17. Штомка П. Социальное изменение как травма. *Социологические исследования*. 2001. № 1. С. 6–16.
 18. Freedom House підвищив «рейтинг демократії» в Україні. *Українська служба Британської телерадіомовної корпорації*. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/08/160801_freedom_house_rating_sa (дата звернення: 20.10.2021).
 19. Sztopmka P. Trust: A Sociological Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 226 p.

References:

1. Bila, Iryna. (2019) Ukrainci ne doviriavut vladi; choho brakuie politykam iz ahitatsiinykh plakativ [Ukrainians do not trust the government; what politicians lack from campaign posters] Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/1824581.html> (viewed 20.10.2021). [in Ukrainian].
2. Bilousova, Nina Who is pushing the hryvnia to the bottom? [Khoto shtovkhaie hryvniu na dno?] Retrieved from: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/hto-shtovkhaie-grivnyu-na-dno> (viewed 20.10.2021) [in Ukrainian].
3. Habermas, Yurgen (2019) Strukturni peretvorennia u sferi vidkrytosti: doslidzhennia katehorii hromadianske suspilstvo [Structural transformations in the field of openness: a study of the category of civil society] pereklad z nimetskoho [translated from German]: Onyshko Anatolii (2000) Lviv : „Litopys”, 319 p. [in Ukrainian].
4. Dva roky OTH: nedoviru zminyv optymizm [Two years of OTG: distrust has been replaced by optimism] Retrieved from: <http://kradmin.gov.ua/start.php?q=News1/Ua/2017/22091701.html> (viewed 20.10.2021) [in Ukrainian].
5. Dekart, Rene (1989) Rassuzhdenye o metode, chtoby verno napravliat svii rozum y otyskyvat ystynu v naukakh [Reasoning about the method to correctly guide your mind and seek out the truth in the sciences] Sochyneniya v 2 t. [Works in 2 volumes] T. 1. [Vol. 1] M. : Mysl'. 654 p. [in Russian].
6. Derzhavna reiestratsiina sluzhba Ukrainy [State Restoration Service of Ukraine] Retrieved from <http://www.drsv.gov.ua/show/12734> (viewed 20.10.2021) [in Ukrainian].
7. Dorohovkazy ta plan samorozvytku ukrainskoho hromadianskoho suspilstva / Plan samorozvytku ukrainskoho hromadianskoho suspilstva rozghlianuti ta ukhvaleni na IV Vsesvitnomu Forumi ukraintsiv 18–21 serpnia 2006 r., Kyiv [An expensive plan for the self-development of the Ukrainian community support / The plan for the self-development of the Ukrainian community support was recognized and honored at the IV All-Holy Forum of Ukrainians 18–21 Serpnia 2006, Kyiv] Retrieved from: <http://www.philanthropy.org.ua/filestorage/File/Dorogov.pdf> (viewed 20.10.2021) [in Ukrainian].
8. Doslidzhennia “Stan koruptsii v Ukraini” [Doslidzhennia “Corruption camp in Ukraine”] (viewed 20.10.2021) [in Ukrainian].
9. Zhuzha, (2015) Moralni aspekty volonterskoho rukhu na pidtrymku ATO / L. Zhuzha // European political and law discourse. [Zhuzha L. Moral aspects of the volunteer hand on ATO support / L. Zhuzha // European Political and Love Discourse], Chastyna. 2. 210–215 s [in Ukrainian].
10. Zvernennia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy u zviazku z Poslanniam Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy “Pro vnutrishnie i zovnishnie stanovyshe Ukrainy u 2005 rotsi” (2006) [The massacre of the President of Ukraine to the Verkhovna for the sake of Ukraine at the link to the messages of the President of Ukraine to the Verkhovna for the sake of Ukraine “About the internal and external camp of Ukraine in 2005”] Uriadovyi kur'ier [in Ukrainian].
11. Latsyba, Maksym. (2013) Yak rozumity novyi zakon “Pro hromadski obiednannia” [A new law “About community organizations”]. K.: Ukr. square center policy. doslidzh., 2013 URL: <http://www.ucipr.kiev.ua> (viewed 20.10.2021) [in Ukrainian].
12. Matviienko, Anatolii. (2015) Polityko-pravovi zasady terytorialnoi orhanizatsii derzhavy: svitovyi dosvid i Ukraina [Political and legal ambush of the territorial organization of the state: news reports and Ukraine.] K. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 376 p. [in Ukrainian].
13. Opytuvannia “Tsentr doslidzhen IRI: suspilno-politychni nastroi ukraintsiv” . (2015) [Opituvannia “Center for IRI Doslidzhen: Suspilno-political attitudes of Ukrainians”] Sotsiolohichna hrupa “Reitynh”. Retrieved from: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/centr_issledovaniy_iri_obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_ukraincev.html (viewed 20.10.2021) [in Ukrainian].
14. Patnem, Robert.(1996). Chtoby demokratiya srobotala. Grazhdanskie tradicii v sovremennoj Italii [For Democracy to Work. Civil traditions in modern Italy] M.: Ad Marginem. 287 p. [in Ukrainian].
15. Smaliana Tetiana GR – spivpratsia chy lobizm? [GR - cooperation or lobbying?]: Retrieved from <https://yurgazeta.com/publications/practice/inshe/gr--spivpracya-chi-lobizm.html> (viewed 13.02.2021). [in Ukrainian].

16. Shandor, Fedir. (2011) Lehitymatsiia vlady: i dovira i tolerantnist yak chynnyky sotsialnoho buttia [Legitimation of power: and trust and tolerance as factors of social life]. Osvita rehionu. Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii: Vypusk № 4. 225–230 p.
17. Shtomka, Petr. (2001). Social'noe izmenenie kak travma [Social change as trauma]. Sociologicheskie issledovaniya : vypusk № 1. 6–16 p.
18. Freedom House pidvyshchyv "reitynh demokratii" v Ukraini. [Freedom House raised the "rating of democracy" in Ukraine]. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/08/160801_freedom_house_rating_sa (viewed 20.10.2021). [in Ukrainian].
19. Sztopmka, Petr. (1999). Trust: A Sociological Theory. Cambridge: Cambridge University Press. 226 p.